Tinctoris's *Magnum opus*
Rob C. Wegman

Table 1. The surviving writings on music of Johannes Tinctoris

c.1472: appointment at Naples

1472-75	*Expositio manus* *Proportionale musices* *Liber imperfectionum notarum musicalium* *Tractatus de regulari valore notarum* *Tractatus de notis et pausis* *Tractatus alterationum* *Super punctis musicalibus* *Terminorum musicae diffinitorium*
c.1475	***Complexus effectuum musices***
1476	*Liber de natura et proprietate tonorum*
1477	*Liber de arte contrapuncti*

1477 to 1481-83: no known treatises published

1481-83	***De inventione et usu musicae***

Table 2. What is left of *De inventione et usu musicae*

book	chapters represented in 1481-83 print	chapters represented in Cambrai MS.	subject matter
I	— —	5 11	the twenty-seven effects of music musicians in scripture
II	— — 19 20	7 12 — —	poem *Cantores quibus ars uox* the Sibylline acrostic (after Aug., *Civ.Dei*, 18.23) singers before the birth of Christ singers since the birth of Christ
III	8 9	— —	tibia: definition and invention tibia: history and use
IV	4 5	— —	lyra related string instruments
V	—	24	heavenly music

After Ronald Woodley, "The Printing and Scope of Tinctoris's Fragmentary Treatise 'De inventione et vsv mvsice'," *Early Music History* 5 (1985): 239-68, at 247.

Table 2. Synoptic presentation of textual parallels between (1) Humbert of Romans, *Expositio regulae Sancti Augustini*, and Johannes Tinctoris, (2) *Complexus effectuum musices*, and (3) *De inventione et usu musicae* (Cambrai version).

1	2	3
Humbert of Romans, *Expositio regulae Sancti Augustini* (*c.*1263-1270)	Tinctoris, *Complexus effectuum musices* (*c.*1474-1475)	Tinctoris, *De inventione et usu musicae*, I. v (Cambrai version): "De effectu"
LVIII. De utilitatibus cantus vocalis. Circa primum notandum est quod, licet haeretici reprehendant cantus vocales Ecclesiae, tamen Ecclesia non sine magna ratione ipsos instituit. Habet enim hujusmodi cantus sive jubilus multos utiles effectus.		
Unus est quod cor liquefacit in affectum sanctum. **Unde** de beato **Augustino** patro nostro scriptum est: **Flebat** autem uberrime **in hymnis et canticis**, **suave sonantis Ecclesiae vocibus** vehementer affectus.	[viii. 2-4] Musica duritiam cordis resolvit. **Unde Augustinus** in libro nono Confessionum: **Flevi in hymnis et canticis** tuis, **suave sonantis ecclesiae** tuae **vocibus** commotus acriter.	[164-66] Duritiam cordis resoluit. **Augustinus**: O quantum **fleui in hymnis et canticis** tuis, **suaue sonantis ecclesie** tue **uocibus** conmotus acriter.
Item, mentem elevat. **Bernardus: Oculos cordis attollit jubilus laudis**, unde multi rapiuntur in extasim in hujusmodi jubilatione.	[xi. 2-3] **Musica** terrenam **mentem elevat**. Unde **Bernardus** Super cantica: **Oculos cordis attollit iubilus laudis**.	[140-42] Terrenam **mentem eleuat. Bernardus: Oculos cordis attolit iubilus laudis**.
Et ideo postquam dictum est in Ps. 67: In ecclesiis benedicite Deo Domino, sequitur: **Ibi Benjamin adolescentulus in mentis excessu**.	[x. 6] Et paulo post subdidit: **Ibi Beniamin adolescentulus in mentis excessu.**	[161-62] paulo post subdidit: **Ibi Beniamin in mentis excessu**.
Item, **tristitiam** malam **depellit**. Glossa super illo verbo **Jac. 5: Tristatur aliquis vestri**, etc.: Crebra psalmodiae dulcedo nocivae tristitiae pestem depellit; ideo dicit David, Ps. 70: Exultabunt labia mea, ed est, ita replebor gaudio quod in labiis apparebit, cum cantavero tibi.	[vii. 2-4] Musica **tristitiam depellit**. Unde **Jacobi** capitulo quinto: **Tristatur aliquis vestrum**? oret. Aequo animo? psallat.	[166-67] **Tristitiam depellit**. **Iacobus: Tristatur aliquis uestrum**; oret equo animo et psallat.

Item, **praeparat** viam cordis Domino ad infusionem multiformium gratiarum. Gregorius, Super Ezech.: Cum vox psalmodiae per intentionem cordis agitur, omnipotenti Domino iter ad cor praeparatur. Ps. 67: Psalmum dicite nomine ejus, et sic iter facite ei. Et, **4 Reg. 3: Cum caneret psaltes, facta est super Elisaeum manus Domini.** Et isti sunt quatuor effectus in anima.

Item, **diabolum fugat. 1 Reg. 16: David tollebat citharam, et psallebat manu sua, et refocillabatur Saul, et melius habebat: recedebat enim ab eo spiritus malus.**

Item, **Deum delectat**, unde in Canticis dicit Ecclesiae, **Cant. 2: Sonet vox tua in auribus meis.**

Item, **militantem Ecclesiam** vertit in similitudinem **triumphantis** quae semper jubilat. **Bernardus, Super Cant.: Nihil in terris ita proprie repraesentant quemdam coelestis habitationis statum, sicut alacritas laudantium Deum**.

Item, inimicos Ecclesiae conturbat. 2 Paral. 20: Cumque coepissent laudes canere, vertit Dominus insidias inimicorum in semetipsos, et percussi sunt.

Felices effectus isti, et felix illa jubilatio quae **duritiam cordis resolvit**, quae **terrenam mentem elevat**, quae **tristitiam** saeculi **depellit**, quae **ad susceptionem** divinae **benedictionis** viam **praeparat**, quae **diabolum fugat**, **Deum delectat**, **militantem Ecclesiam triumphanti assimilat**, hostesque ipsius confundit!

Humbert de Romans, *Opera de vita regulari*, ed., Joachim Joseph Berthier, 2 vols. (Turin: Marietti, 1956), 1: 187-88.

[v. 2-4] Musica ad susceptionem benedictionis Domini **praeparat**. Unde **quarti Regum, tertio** capitulo**: Dum caneret psaltes, facta est super Heliseum manus Domini.**

[ix. 2-3] Musica **diabolum fugat**. Unde **primi Regum,** capitulo **16o: David tollebat cytharam et psallebat manu sua; refocillabaturque Saul et levius habebat, recedebatque ab eo spiritus malus**.

[i. 2, 6] Musica **Deum delectat . . .** Quippe per Salomonem, **Canticorum secundo** capitulo, sic illam alloquitur: **Sonet vox tua dulcis in auribus meis**.

[iv. 2-3] Musica **ecclesiam militantem triumphanti** assimilat. Unde **Bernardus Super cantica: Nihil in terris ita repraesentat quendam caelestis habitationis statum, sicut alacritas laudantium Deum.**

[viii. 2] Musica **duritiam cordis resolvit**. [xi. 2] Musica **terrenam mentem elevat**. [vii. 2] Musica **tristitiam depellit**. [v. 2] Musica **ad susceptionem benedictionis** Domini **praeparat**. [ix. 2] Musica **diabolum fugat**. [i. 2] Musica **Deum delectat**. [iv. 2] Musica **ecclesiam militantem triumphanti assimilat**.

Johannes Tinctoris, *Opera theoretica*, ed. Albert Seay, Corpus scriptorum de musica, 22, 2 vols. ([Rome]: American Institute of Musicology, 1975-78), 2:165-77.

[132-134] Ad susceptionem benedictionis diuine **preparat**. In **quarto** enim libro **regum** legitur quod **quom caneret psaltes, facta est super heliseum manus Domini**.

[176-78] Demonem **fugat**. Enimuero (ut in **primo regum** legitur) quom **Dauid citharam** percutiebat, **spiritus malus a Saul recedebat**.

[119-21] Musice usus **Deum delectat**. Vnde ad sponsam eius ecclesiam in canticis canticorum ait: **Sonet uox tua in auribus meis**; uox enim tua dulcis.

[129-32] **Eclesiam militantem triumphanti** assimilat, dicente **Bernardo**: **Nichil in terris ita representat quendam celestis habitationis statum, quam alacritas laudantium Deum**.

[164-66] **Duritiam cordis resoluit**. [140-41] **Terrenam mentem eleuat.** [166-67] **Tristitiam depellit**.[132-133] **Ad susceptionem benedictionis** diuine **preparat**. [176] Demonem **fugat**. [119] Musice usus **Deum delectat**. [129-30] **Eclesiam militantem triumphanti assimilat**.

Ronald Woodley, “The Printing and Scope of Tinctoris’s Fragmentary Treatise ‘De inventione et vsv mvsice’,” *Early Music History* 5 (1985): 239-68, at 263-66.

Table 4. Authorities cited in the *Complexus effectuum musices* and the Cambrai chapter "De effectu."

		Complexus effectuum musices	Both	Cambrai chapter "De effectu"
Scriptural	Old Testament	Psalm 146.1 Psalm 150.3-6 Isaiah 5.12 Ecclesiasticus 32.7; 47.11	**1 Sam 16.23** **2 Kg 3.15** **Ps 67.26** Ps 88.16 **Sg of Sol 2.14** Ecclus 44.5-7	
	New Testament	Revelation 14.2-3	**James 5.13**	
Christian Tradition	St Augustine		Confessions 9.6 Confessions 10.33	Confessions 9.7
		City of God 17.14		City of God 16.2
	Isidore	Etymologiae 3.17.2	Etymologiae 4.13.3	
	Avicenna	Canon of Medicine		
	Decretals	Gregory 3. 42; Gratian 21		
	Bernard		**Super Cantica, untraced**	
	Aquinas	Summa theologiae 2.2.91.2		
	Perseus & Petrus	Summa musice		
	Boethius			Inst. Mus. 1.1
	Eusebius			[untraced]
			Glossa ordinaria	
Classical Authors	Cicero	Tusculan disputations 1.4		
	Juvenal		Satire 7.82	Sat. 1.169
	Horace	Odes 1.32.13-16 Odes 3.11.2		Carm. 4.11.34-6
	Aristotle	Politics 1339a30; 1340a10; 1340b35; 1342b3	Politics 1339b21	Nic. Ethics 2.1.6
	Ovid	Metamorphoses 4.760-62; 10.81-85	Ars am. 3.315-16	
	Quintilian	Institutio Oratoria 1.10.9; 1.10.14; 1.10.20; 1.10.33	Inst. Or. 1.10.16; 1.10.32	
	Statius	Thebaid 1.9-10		
	Vergil	Georgics 4.464-66; 4.467-72; 4.481-84	Georgics 1.293-94	
		Aeneid 1.740-41; 3.661; 6.162-65; 6.638-39; 6.656-57; 8.285-88; 10.467-69		
		Bucolics 2.65; 9.64		
	Valerius Maximus			Facta et dicta 8.10.1